

Віра Мелешко

«У СПОВІДІ МОЛИТВЕННИХ РОЗМОВ»: ПОЕЗІЯ ОЛЕКСАНДРА ПУШКА

Рецензія на книгу: Пушко О. О. *Завтра : Поезія.* – Полтава : Дивосвіт, 2012. – 100 с.

Літературно-критичний роздум розпочнемо з офіціозу, а саме: «У полтавському видавництві «Дивосвіт» нещодавно видрукувано книгу «Завтра» молодого поета Олександра Пушка (1992 року народження). Вона охоплює три розділи (30/23/22 вірші відповідно)». Додамо ще й відомі для загалу твердження: 1) найкращими з-поміж письменників чомусь стають передов-

сім ті, хто не має філологічного фаху (Євген Маланюк – за освітою і професійною діяльністю інженер; Володимир Сосюра – закінчив сільгоспучилище тощо); 2) історія літератури знає кілька прикладів того, як дебютні збірки, засвідчуючи непересічний талант авторів, вводили їх одразу до когорти перших митців (маємо на увазі «З журбою радість обнялась» Олександра

Олеся чи «Сонячні кларнети» Павла Тичини та ін.).

Нагадані факти дотичні й до Олександра Пушка: він – студент Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» (навчається із задоволенням, демонструє солідні знання). Його перша поетична збірка «Завтра»... Ми поцінуємо її як таку, що репрезентує Пушка справжнім талантом. Звичайно, Олександр Олесь, Є. Маланюк чи В. Сосюра – одні на кілька десятиліть, П. Тичина – один на століття. Проте бувають поети, котрі визначають певний період, скажімо сучасний літературний процес. На цій позиції стоїмо, згідно з нею й говоримо про вірші полтавського митця-початківця.

У теперішньому українському літературному просторі поезія посідає не зовсім привілейоване місце, але й не є попелушкою. Вона тримається передовсім «на повторенні» – традиції, до якої зараховуємо і реалістичну, і модерністичну манеру письма.

Станіслав Шевченко, голова об'єднання поетичного цеху, зауважив: «Сучасний модернізм дуже цікавий». Цим дещо тавтологічним поняттям «сучасний модернізм» будемо послуговуватись і ми, означуючи доробок представника наймолодшого літературного покоління Олександра Пушка.

Виокремлюємо такі присутні риси збірки, а отже, й риси ідіостилу автора.

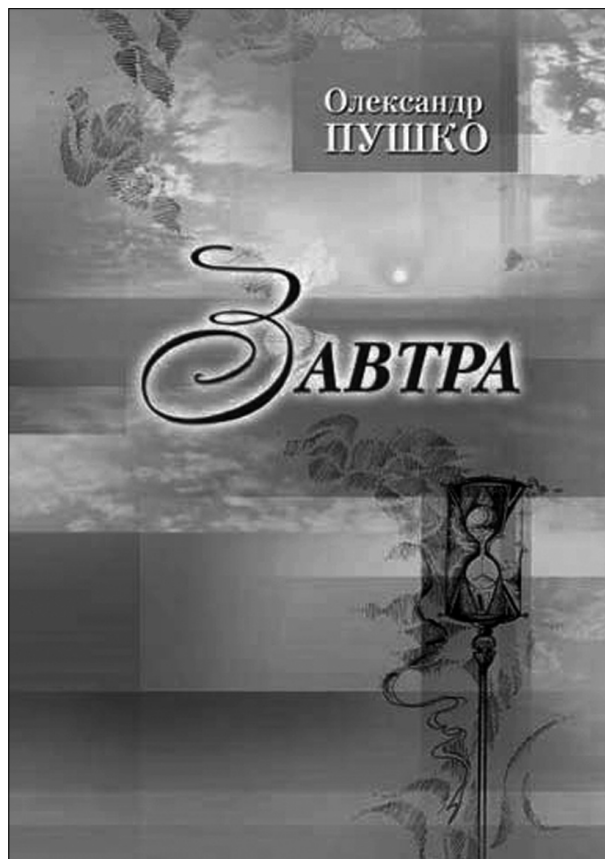
Передовсім наголошуємо на *циклічності* як провідному прийомі, до якого вдався Олександр у «Завтра». Найперше – циклічність на рівні часу. Звичайно, ми свідомі часової умовності в поетичному ліричному творі. Йдеться про перебіг часу у внутрішньому «я» ліричного героя. То він мислить себе восени-осінню, тобто уже як таким, що проник у чимало таємниць буття, психіки («Вже осінь чекає на сповідь», «Опівдні – осінь...», «Сиплють листям дуби», «і у саду / вже сиплються плоди», «Замкнулась осінь...», «розійшлися мости / розірвавши осіннє небо»), то потрапляє у січень, де його душа розкришилася на «сніги / ошаліло білі». Тож січень – час не лише холоду, застигlosti, а й до певної міри переживання абсурдності світу: «Міста ідуть в глобальне омертвіння / І айстри білі в пригорщах горять».

Не буває «я»-душа у весні. Можливо, тому що «Береза стить, а з неї точать кров». Можливо, тому що ліричний герой заявляє про себе як про зрілу сформовану особистість, котрій потрібно виговоритися/висповідатися. А це найкраще робити в пору розважливу, притихлу, таку, як осінь.

Осінь представлена в найрізноманітніших іпостасях, найчастіше через метафорично-пер-

соніфіковані парафрази: «Загралось листя / в хованки / із / вітром», «З'їдає осінь літній день», «бабине літо», «Жовтень-дід» та ін.

Літо для ліричного героя теж не зовсім «своя» пора. Але літній часопростір важливий для нього з погляду буяння природи (особливо

в липні). Тому-то ліричний герой, як, мабуть, і автор, часто згадує яблука. Вони символізують пізнання, тим паче, що інколи автор називає їх збірним словом – плоди, які до того ще й достиглі («вже сиплються плоди»).

Одухотворені, ті яблука переходять із реальності в ірреальність: вони – «ховалися / від Спаса». Йдеться, певно, про плинність часу чи пошуки істини. Цю думку розширює й образ діда, яким часто послуговується поет, а в одному із віршів («Немає снів») зустрічаємо сув'язь: *дід – яблука*.

Осінь, зима, літо подані автором через номінування місяців (жовтень; грудень, січень; липень, серпень). Таким чином поет доповнює часові межі свого чуттєво-емоційного світу.

Наступна стильова ознака творів/творчості Олександра – *міфологізм*.

Пушко (кажемо про Пушка-поета) має стовідсоткову українську ментальність, адже у своїх віршах поєднує язичництво та християнство. Звичайно, таке поєднання (дуалізм) – інтуїтивно-осаяне, а можливо, й генетично-родове.

Найперше око вихоплює у збірці дворян образів: «жрець», «Дажбог», «ніч на Купала», «волхвів» – «Віфлеєм», «Спас», «ікона», «Трійця», «Третю Пречисту», «ангел», «піст», «профок Ілія», «Святий Афанасій», «Содом», «Гоморра». А вже потім, після ретельного прочитання, з'являється відчуття-розуміння іншої глибинної сутності книги – нової міфотворчості. Давні міфологічні уявлення в поезії О. Пушка трансформуються через чуттєві уявлення, передані символом, алюзією. На рівні мотиву полтавський поет мистецьке поєднує-переосмислює календарні, біблійні та есхатологічні міфи.

Для «унаочнення» заявленого звернемося до вірша «У ніч...» (розділ «Перкалева ніч»). Ніч у Пушка – це «ніч на Купала», тобто незвична, чарівна ніч, коли щастя всіх людей ходить по землі, коли моління кожного почують вищі сили, коли можна зустрітися з добрими духами. Звичайно, і сон у купальську ніч – віщий, такий, що дозволяє привідкрити завісу майбутнього. Ліричному героєві «наснилось лице». Отже, автор апелює до зорового образу, розкриваючи його через гаму почуттів, поєднуючи уявне (сон) і реальне («у буднях-привидах / в їх масках / в їх фарсі / сафказмі»).

Йдеться і про роздвоєння «я» ліричного героя: на яву його обличчя, тобто справжня сутність – гірша від зафіксованої в сні («я прокинувся гіршим, / ніж є»). Він, медитуючи, усвідомлює причини своєї «гіршості», переживає втрату справжності («загубив лице»). Ліричний герой не втрачає надії віднайти себе, хай знову це буде в сні: «може наступний/кращий». Щоправда, «наступний» може прочитуватися в поєднанні не лише зі сном, а й з особою: кращим буде хтось інший; той, хто не втратить свого ества в повсякденності.

Вірш має характерну для О. Пушка композиційну структуру – антонімічне обрамлення. Однаковість початку та кінця порушує заперечна частка *не*: «не згадуй / той сон / що наснився / у ніч / на Купала». Але все-таки хронотоп – той самий, а отже, незмінною залишається душа ліричного героя: такою ж відкритою і такою ж самотньою.

Епіфора «у ніч на Купала» – це авторський акцент на незвичності хронотопу: час – свято Купала, простір – ніч уможливають найнесподіваніше; вогонь, вода, земля і небо мають найпотужнішу силу.

Міфологічність поезій Олександра вимагає напруженої роботи думки й серця, адже він творить новий культурно-мистецький простір, де висхідною точкою виступає міф. Його «перерепрофілювання» важко відразу вловити/усвідомити. «Сміється і плаче Пандора – / У неї є ще амфора» (вірш «Солом'яні-жовті нагід-

ки»). От якби скринька, а то – амфора. Маємо нове потрактування давнього міфу, де осердям є розмисли (хай і уривчасті) про творчість як мистецтво, творчість як діяння.

Пушко (це знову про Пушка-поета) має своєрідний арсенал лексико-художніх засобів для «унаочнення» ліричного героя. Він у нього – «чорнокнижник – сонцепоклонник – воїн-відьмак – палігрим – монах – артист – скомоорох», але в кінцевому сенсі – естет-інтелектуал.

Підсвідоме, ірраціональне всеціло поклонило вірші Олександра. Добре це чи ні? А таки нормально, адже хтось (чи щось) повинно протистояти матеріальності, меркантильності, розрахунку.

Щодо дохідливості/прямовідкритої розумілості творів Пушка. Тут на допомогу закликаємо Емму Андіївську: «Чомусь від композитора не вимагають, аби він писав для людей із поганим слухом. Мистецтва «для всіх» нема. Це абеткова істина. Я не бачу доцільності в тому, щоб симфонія була на рівні частівки. Це погано для обох». Тож вірші Сашка – симфонія, у яку необхідно вслухатися, щоб уловити найтонші нюанси. Відчути поезію збірки «Завтра» на глибинному рівні можна лише після кількаразового її прочитання, осягнення таємничого світу натяків, ремінісценцій, художньо-виражальних особливостей, провідний із яких – символ.

Подібно до представників символізму Олександр сповідує культ Великого мовчання (спілкування «мовою душі»): «Коли я з мовчанням один», «одинокість монаха личить», «Ніч приходить тихо», «...з усіма говорить / аби мовчати», «У сповіді молитвенних розмов / Постанеш безголосим одкровенням». Мовчання – то велика робота душі, то самозаглиблення в підсвідоме. Мовчання – то велика робота, спрямована на те, щоб зрозуміти внутрішню сутність, і свою, й іншого, адже «Розгледіти так важко зараз душу / За муrom – муr, а далі ще стіна...».

У віршах збірки «Завтра» автор художньо реалізує чимало мотивів, які, проте, можна виокремити в кілька груп:

- мотив самотності (найповніше його ілюструє перший вірш книги – «Так пахне жасмином полин», який ми вважаємо зрілим твором, глибинним за своїми формально-змістовими чинниками);

- мотив творчості і творення (у центрі цього мотиву – слово як першооснова духу, невмирущості, гармонії («слово пече»); подибуємо й низку мистецьки обіграних літературознавчих термінів (вірш, метафора, оксюморон, архетип), у результаті чого виникає зовсім інше їхнє розуміння-перепрочитання);

- мотив душевного неспокою (тут домінує образ дороги: «на сувої дорізі / причайвся едем /

пролягла магістраль...», «дорога / дорога / дорога і все»);

– мотив кохання. Трохи дивно, але в юного митця віршів, де цей мотив виступає одноосібно, немає, точніше, майже немає. Усуціль інтимним твором ми назвали б поезію «Ти в мені блукала...»;

– мотив пророцтва, в основі якого тривога за світ, його гармонійне існування («*набридли помилки / все робиться наосліп...*», «*На тілі – панцир / Люди – кажани...*»).

Кілька слів про лексику творів полтавця. У нашому сприйманні вона – рафінована, відшліфована, інтелектуальна, дібрана згідно з провідним мотивом, думкою, образом вірша. Та все ж інколи дисонансом звучать окремі слова; їх мало, але... Слово «*окалясом*», поєднане з «*островами думок*», розриває медитацію щодо акту творення на неспіввідносні за звучанням частини. Подібна ситуація і зі словом «*розсілися*» (с. 74). А от неологізм «*словозбут*» сприймається доречно.

У віршах О. Пушка багато емоцій, особливий погляд на повсякденні речі; автор уміє втілити огром тих емоцій відповідними шляхетними словами. Якщо вірш – своєрідне тіло, а його емоційно-почуттєвий рівень – душа, то вірші юного полтавця – живі. «Життя» їм додає й гра слів («*метафора – амфора*», «*я був не правий*

/ не був правий / був не правий»), й довга низка алітерацій («*жоржиною літо мружитья / жоржиновим цвітом жевріє...*»), й неймовірно вражаючі метафоричні знахідки («*заплаче сполохана злива*», «*Зажеврів день лампадкою престолу*»).

Енциклопедична ерудованість автора збірки «Завтра» засвідчена багатьма чинниками: апеляцією до термінів з різних галузей знань, які, ці терміни, завжди на місці, завжди доречні («*маргінес*», «*ідентичність*», «*екзистенція*» тощо); використанням біблійних, античних образів, образів світового мистецтва («*Трійця*», «*Содом*», «*Андромеда*»).

Таким чином, домінантними особливостями мистецької манери Олександра Пушка як автора збірки «Завтра» є: циклічність, передовсім часова; міфологізм, що виявляється в трансформації календарних, есхатологічних і теологічних міфів у нову надчуттєву реальність; інтелектуальність, підкріплена тонким ліризмом; оригінальна метафорика текстів; тяжіння до зорових образів, творених на основі асоціативності. Творчість Олександра Пушка відзначається філософським світосприйняттям, культурницьким спрямуванням, трансформацією буденного в символічне, невичерпністю образів. Його поезія – це надчуттєве розуміння соціуму, людини, самого себе.